

Hoe verder met Afghanistan?

Afghanistan is uitgegroeid tot een van de belangrijkste hoofdpijndossiers van de westerse wereld. Ondanks bijna tien jaar oorlog en de inzet van 150.000 militairen uit 50 landen en 300.000 Afghaanse militairen en politie slaagt men er niet in het Afghaanse verzet te verslaan. En ook in de toekomst zit er geen overwinning in. De oorzaak is voor een belangrijk deel te vinden in de omliggende landen: Pakistan, Iran en Saoedi-Arabië.

De centrale rol van Pakistan

Pakistan werd tijdens de Koude Oorlog door de Verenigde Staten belast met de oprichting en ondersteuning van de extreem-islamitische Afghaanse verzetsbeweging waarvan we een deel nu de *taliban* noemen. Nadat de taliban in 1996 in Afghanistan aan de macht waren gekomen, werd Pakistan de belangrijkste bondgenoot van het regime. Toen vijf jaar later de Verenigde Staten na 9/11 Afghanistan binnenvielen, vreesde de Pakistaanse regering dat de Amerikanen ook Pakistan aan zouden vallen. Maar de Amerikanen meenden dat ze Pakistan nodig hadden. Onder grote Amerikaanse druk en met veel tegenzin sloot de Pakistaanse regering zich in 2001 aan bij de 'war on terror'.

Al bijna tien jaar lang probeert Washington tevergeefs een eind te maken aan de voortgaande steun van de Pakistaanse regering, het Pakistaanse leger en de geheime dienst aan de taliban. Net als tijdens de Koude Oorlog worden nog steeds taliban-strijders onder de Afghaanse vluchtelingen in Pakistan geronseld en getraind, en nog steeds speelt de Pakistaanse geheime dienst ISI een belangrijke rol bij de aansturing van het verzet in Afghanistan. Pakistan wil voorkomen dat aartsvijand India in Afghanistan voet aan de grond krijgt en het wantrouwt de banden van president Karzai met India.

De oorlog in Afghanistan zou al lang door de Amerikanen en hun bondgenoten gewonnen zijn, als Pakistan een eind had gemaakt aan zijn steun aan de taliban. Maar Washington neemt nog steeds geen strafmaatregelen tegen dit land, dat op een onvoorstelbare wijze de Amerikaanse belangen schaadt. Het blijft daarentegen het Pakistaanse regime op grote schaal ondersteunen.

De Amerikanen zitten in een val waar ze niet uit kunnen komen. Ze zijn voor hun oorlog in Afghanistan namelijk afhankelijk geworden van Pakistan: 85% van de goederen die hun leger nodig heeft, wordt via dat land aangevoerd.

De Amerikanen hebben nog een tweede probleem met Afghanistan. Uit angst voor India werkt Pakistan harder dan enig ander kernwapenland aan uitbreiding van zijn nucleaire arsenaal. Enkele jaren geleden werd gedacht dat Pakistan 60 atoombommen had, nu worden aantallen van 100 en zelfs 125 genoemd. Intussen ontvangt Pakistan jaarlijks een miljard dollar aan militaire steun van Washington. Men neemt aan dat deze financiering van het leger het benodigde geld vrijmaakt voor de productie van nog meer kernwapens.

Pakistan is het enige islamitische land dat over kernwapens beschikt. Maar met zijn 180 miljoen inwoners is het een uiterst onstabiel land, met een zwakke regering. De laatste jaren groeit de angst dat bij een implosie van het bestuur kernwapens of nucleair materiaal in handen van Al Qaeda of andere islamitische extremisten valt.

Deze instabiliteit wordt gevoed door de Amerikaanse oorlog in Afghanistan en in de grensgebieden van Pakistan. Niet alleen de bevolking maar ook het Pakistaanse leger ziet deze oorlog als een aanval op de islam. Daardoor is er in Pakistan sprake van een toenemend anti-Amerikanisme en groeit de sympathie voor jihadistische organisaties, zoals de taliban en Al Qaeda. Voortzetting van de oorlog in Afghanistan kan daarom zeer ernstige gevolgen hebben voor de veiligheid in de wereld.

Terwijl de Verenigde Staten en Europa zich druk maken over het islamitische Iran, dat mogelijk ooit in de toekomst over een nucleaire bom zal beschikken, zwijgen ze over het uiterst onstabiele islamitische Pakistan, dat praktisch elke maand een nieuwe atoombom produceert. Het blad *Foreign Affairs*¹ vroeg aan de meest vooraanstaande Amerikaanse terrorisme-experts welk land de grootste bedreiging voor het Westen vormt. Van deze 65 experts noemden 51 Pakistan en slechts 2 Iran. Bovendien wees een meerderheid van deze experts Pakistan aan als het land waar de meeste kans bestaat dat kernwapens in handen van terroristische organisaties vallen.

Iran, de afgewezen bruid

Terwijl Amerika's bondgenoot Pakistan in Afghanistan de taliban-beweging steunt, is Iran vanouds een tegenstander van de taliban. En terwijl de regering-Clinton in de jaren vóór 9/11 toenadering tot het talibanbeleid zocht, in de hoop een gas/oliepijpleiding van de Kaukasus naar zee aan te leggen, steunde Iran in 1992 de oprichting van de Noordelijke Alliantie, een tegen de

taliban gericht samenwerkingsverband in het noorden van Afghanistan. De vijandschap tussen Iran en de taliban/Al Qaeda is gedeeltelijk terug te voeren op het feit dat Iran sjitisch is en de taliban/Al Qaeda militante soennieten zijn.

Toen de Amerikanen na 9/11 Afghanistan binnenvielen, stond Iran voor een moeilijke keus. Men vreesde toekomstige Amerikaanse bases langs zijn oostgrens. Maar in samenwerking met de Verenigde Staten leverden Iran en de Noordelijke Alliantie een belangrijke bijdrage aan de omverwerping van het taliban-regime. In december 2001 steunde Teheran als deelnemer aan de conferentie in Bonn de instelling van het bewind van Karzai over de nieuwe Islamitische Republiek Afghanistan.

Een Iraans voorstel om onder Amerikaanse leiding mee te werken aan de opbouw van het nieuwe Afghaanse leger wees Washington echter af. Hoewel samenwerking tussen Teheran en Washington duidelijk een gemeenschappelijk belang was en is, kwam er plotseling een einde aan, toen president Bush in januari 2002 in zijn *State of the Union* Iran indeelde bij de 'As van het Kwaad' en Pakistan roemde als zijn trouwste bondgenoot buiten de NAVO.

Iran heeft traditioneel sterke culturele banden met Afghanistan. Zo spreekt bijna 60% van de Afghanen Perzisch. Daarnaast heeft Iran in Afghanistan vanouds grote politieke en economische belangen. Maar in tegenstelling tot Pakistan houdt Iran de grens met Afghanistan afgesloten, al was het maar om drugstransporten uit Afghanistan tegen te houden.

Iran heeft na 9/11 een grotere bijdrage aan de wederopbouw van Afghanistan geleverd dan enig ander buurland. In 2001 zegde Iran 560 miljoen dollar toe, en in 2006 nog eens 100 miljoen. De Iraniërs investeerden in wegen en bruggen, energie, landbouw en gezondheidszorg. Daarnaast financierden ze scholen, moskeeen en de media.

Met steun van India wordt thans de wegverbinding van Afghanistan naar de Iraanse havenstad Chabahar opgeknapt. Terwijl India geen gebruik kan maken van Pakistaanse havens, zal dit project leiden tot uitbreiding van de Indiase ontwikkelingsprojecten en invloed in Afghanistan. Tegelijk maakt dit project Afghanistan minder afhankelijk van grote buur Pakistan.

Karzai ziet Iran als een 'behelpzame broer en partner' en zou de samenwerking graag uitbreiden, maar de Verenigde Staten hebben dit verboden. Zo blokkeerden de Amerikanen onlangs een grote bestelling asfalt uit Iran, hoewel dat daar veel goedkoper was. Maar in tegenstelling tot de Amerikanen begrijpt Karzai dat alleen samenwerking met Iran (en India) zal kunnen voorkomen dat Afghanistan na terugtrekking van de buitenlandse troepen alsnog met steun van Pakistan een nieuw 'Talibanistan' wordt. Helaas biedt Europa

geen tegenwicht tegen de onverstandige opstelling van Washington.

De dubieuze rol van Saoedi-Arabië

Naast Pakistan was ook Saoedi-Arabië nauw betrokken bij het Amerikaanse initiatief om tijdens de Koude Oorlog moslim-extremisten in Afghanistan te trainen en te bewapenen. Tegelijk was Saoedi-Arabië een belangrijke thuishaven voor Al Qaeda: bij de aanval op het World Trade Center waren 15 van de 19 kapers afkomstig uit Saoedi-Arabië en niemand uit Afghanistan. Desondanks reageerde de regering-Bush haar woede niet af op Saoedi-Arabië, maar werd Afghanistan binnengevallen. Omdat Al Qaeda over de grens in Pakistan en in Saoedi-Arabië alle bewegingsvrijheid behield en omdat de taliban geen internationale agenda heeft, was de Afghanistan-oorlog vanaf het begin echter zinloos.

Saoedi-Arabië was en is nog steeds de belangrijkste financier van zowel de taliban als Al Qaeda. In 2003 blokkeerde de regering-Bush de publicatie van 28 pagina's uit het rapport voor het Congres over 9/11, waarin Saoedi-Arabië werd aangeduid als de primaire financieringsbron van Al Qaeda. Nog op 30 december 2009 verklaarde minister van buitenlandse zaken Hillary Clinton in een vertrouwelijk telegram, uitgelekt via Wikileaks: 'Donors in Saudi Arabia constitute the most significant source of funding to Sunni terrorist groups worldwide.' Ze zei dat zowel de taliban als Al Qaeda tot deze gesteunde organisaties behoorde.²

De Saoedische geheime dienst Mabath gaf op 13 december 2009 tegenover een Amerikaanse delegatie toe dat ze inderdaad meer tegen deze financiering konden doen, 'omdat de leden van Al Qaeda vaak Saoedische staatsburgers zijn, met Saoedische adressen en telefoonnummers'. Onder Amerikaanse druk pakt Saoedi-Arabië af en toe zulke lieden op. Zo meldde de Saoedische regering in november 2010 dat er 149 mensen waren opgepakt, waardoor 19 Al Qaeda-cellen onschadelijk waren gemaakt.

Saoedi-Arabië is bovendien de bron van het moslim-extremistisch gedachtegoed van de taliban. Vanouds financiert het land het onderwijs onder de Afghaanse vluchtelingen in Pakistan. In de 40.000 madrassa's (scholen) worden de talibs (leerlingen) geschoold in het wahabisme, de extremistische staatsgodsdienst van Saoedi-Arabië.

De Verenigde Staten en de Europese Unie hebben echter nooit maatregelen tegen Saoedi-Arabië genomen om dat land te dwingen een eind te maken aan de voortdurende financiële steun aan het terrorisme en de verspreiding van het intolerante moslim-extremisme. Het land is nooit op de Amerikaanse lijst van 'state sponsors of terrorism' geplaatst, waardoor de enorme Amerikaanse wapenleveranties aan deze 'strategische partner' ongehinderd voortgaan. In oktober 2010 werd

de grootste wapendeal uit de Amerikaanse geschiedenis afgesloten: een wapenleverantie voor 60,5 miljard dollar aan ... Saoedi-Arabië.

Het Afghaanse verzet

Hoe is te verklaren dat de Verenigde Staten en hun bondgenoten er niet in slagen een taliban-legertje van naar schatting 25.000, vaak nauwelijks geschoolde Afghanen te verslaan, en dat de taliban zelfs steeds verder oprukt? Volgens de Verenigde Naties waren er vorig jaar 66% meer aanslagen dan in 2009.

In de politiek en in de media wordt echter ten onrechte voortdurend gesproken over 'de taliban'. Het Afghaanse gewapende verzet bestaat namelijk uit een heterogeen samenwerkingsverband, waarin naast de taliban minder extreme organisaties participeren, zoals het Haqqani Netwerk, het Hekmatyar Netwerk, het Tora Bora Front en honderden kleinere, vaak lokale verbanden.

In 2003 leek het verzet in Afghanistan verslagen, maar de verzetsbewegingen waren net als Al-Qaeda uitgeweken naar het grensgebied in Pakistan, waar nieuwe rekruten werden geronseld en opgeleid. In 2006 begon de snelle opmars van het gewapend verzet in Afghanistan. Terwijl in 2007 de verzetsbeweging permanent aanwezig was in 54% van Afghanistan, was dat in 2009 opgelopen tot minstens 80%.³ Vaak is er in deze gebieden ook een lokaal bestuur van het verzet gevestigd, soms parallel aan het bestuur van de regering-Karzai.

Al deze verzetsbewegingen worden op grote schaal ondersteund door Pakistan en Saoedi-Arabië, maar wonderlijk genoeg ook door de Amerikaanse belastingbetaler. Het *House Subcommittee on National Security and Foreign Affairs* schatte dat de taliban in 2009 tussen de 100 en 400 miljoen dollar ontving als 'protection money' voor transporten voor het Amerikaanse leger naar de 200 Amerikaanse bases in Afghanistan. Bovendien betalen ook honderden beveiligingsbedrijven en ondernemingen die ontwikkelingsprojecten uitvoeren, de taliban met Amerikaans belastinggeld.⁴

Het gewapend verzet kan de strijd echter alleen volhouden doordat het kan rekenen op de steun van een aanzienlijk deel van de Afghaanse bevolking. Zelfs onder de extreme taliban-regering waren de traditionele bewoners in het binnenland niet negatief over de taliban, omdat die de enorme corruptie terugdrong en voor stabiliteit zorgde door een eind te maken aan de woestende onderlinge oorlogen tussen de krijgsheren.⁵

De verzetsbeweging wordt in belangrijke mate gevoed door het nationalisme van de Pashtun, die 46% van de Afghaanse bevolking uitmaken. Terwijl zij vroeger een belangrijke rol in het Afghaanse bestuur speelden, voelen zij zich niet vertegenwoordigd in de regering-Karzai. Daarnaast is het verdrijven van de buitenland-

se indringers uit het eigen woongebied een belangrijke reden zich bij het gewapend verzet aan te sluiten, of wraakgevoelens om oorlogsslachtoffers te wreken. Maar het gewapend verzet voert ook een bewust beleid om de steun van de bevolking te winnen. Het heeft een systeem van lokale rechtspraak opgezet, dat minder corrupt is dan de door de regering-Karzai aangestelde rechters. De Amerikanen erkennen dit: 'The Taliban are out-governing us in the justice sector, and that is a massive problem.'⁷ Het gewapend verzet stelde ook lokale klachtencommissies voor de bevolking in. In 2009 gaf het een handboek uit met richtlijnen over de correcte behandeling van gevangenen en over het vermijden van burgerslachtoffers bij oorlogshandelingen.

Er bestaat een schaduwregering van het gewapend verzet waarmee het Internationale Rode Kruis afspraken maakt. Zo traint het Internationale Rode Kruis sinds 2006 zowel strijders als ambulancepersoneel van het gewapend verzet hoe ze bij het opvangen van oorlogsslachtoffers mensenlevens kunnen redden. Het Rode Kruis bezoekt niet alleen de detentiecentra van de Amerikanen en de Afghaanse regering, maar ook van de verzetsbeweging. Uit de ervaringen van het Rode Kruis blijkt dat er in Afghanistan een onderhandelingspartner is waarmee gesproken kan worden over beëindiging van de oorlog.

De regering-Karzai voert een actief beleid om tot onderhandelingen met het verzet te komen. De sporadische contacten begonnen met besprekingen met de taliban en het Hekmatyar Netwerk in Mekka tijdens de Ramadan van 2008. In de hoop dat dit toekomstige onderhandelingen zal vergemakkelijken, deed Karzai in december 2010 een beroep op de Turkse regering om het Afghaanse verzet toe te staan een permanente diplomatieke vertegenwoordiging in Turkije te openen.

De Amerikanen en de Europeanen

De belangrijkste spelers op het oorlogstoneel in Afghanistan zijn echter de Amerikanen en de Europeanen, samenwerkend in de NAVO. Na het einde van de Koude Oorlog besloten de bondgenoten een 'nieuwe' NAVO op te richten, die zich ook buiten Europa zou inzetten tegen nieuwe bedreigingen, zoals internationaal terrorisme en de verspreiding van kernwapens. Afghanistan werd de test voor de toekomst van deze nieuwe NAVO en voor het Amerikaanse leiderschap van het bondgenootschap.

Maar de oorlog in Afghanistan leidde al snel tot spanningen en verwijten tussen Washington en de (meeste) Europese landen. De Amerikanen geloven in een gewelddadige aanpak en ze beoordelen de Europeanen op hun bereidheid meer geweld te gebruiken. Ze beklagen zich erover dat de Europese landen te weinig aan defensie uitgeven en te weinig troepen leveren, en dat de inzet van die troepen onderworpen is

aan allerlei beperkingen. Het falen van de oorlog wordt soms aan de NAVO-bondgenoten toegeschreven.

In tegenstelling tot de Amerikanen zijn de Europeanen terughoudend met het uiten van hun klachten. Ze verwijten de Amerikanen dat belangrijke beslissingen buiten hen om worden genomen, maar dat vervolgens van hen wordt verwacht die ze die besluiten onvoorwaardelijk ondersteunen. Ze betwijfelen of het verstandig was om na 9/11 Afghanistan binnen te vallen, en ze zijn bitter over het even ondoordachte besluit van de regering-Bush een tweede oorlog in Irak te beginnen, waarbij een groot deel van de Amerikaanse troepen uit Afghanistan werd teruggehaald.

De Europeanen wijzen de militaristische aanpak van de Amerikanen af; zij denken vooral in termen van 'stabilization and reconstruction'. Door deze controverse was de Amerikaans-Europese NAVO-missie in Afghanistan ISAF jarenlang intern verdeeld. Maar Europa delfde het onderspit: ISAF neemt nu onder leiding van Amerikaanse generaals volledig deel aan de Amerikaanse oorlogvoering. Ondanks hun kritiek stellen de Europese landen zich op de NAVO-vergaderingen nog steeds unaniem achter de Amerikaanse plannen op.

In de westerse landen verzet het publiek zich echter steeds meer tegen de NAVO-operatie in Afghanistan vanwege de enorme kosten, het verlies aan mensenlevens en omdat de oorlog niet gewonnen kan worden. In de Verenigde Staten spreekt 72% zich uit voor versnelde terugtrekking uit Afghanistan, in Groot-Britannië is dat 73%, in Duitsland 79% en in Frankrijk 70%. Tegelijk is in Europa het vertrouwen in het Amerikaanse NAVO-leiderschap afgenomen: van 64% in 2002 tot 36% in 2009.⁶

De NAVO heeft grote schade opgelopen, maar ze zal Afghanistan waarschijnlijk wel overleven. De Europese NAVO-lidstaten zullen echter niet bereid zijn aan nieuwe Amerikaanse militaire avonturen deel te nemen als die niet een directe bedreiging van hun veiligheid vormen. En ook in Amerika, met zijn mondiale politieke ambities, is bij politici en militairen het vertrouwen in de NAVO afgenomen.

Hoe verder?

De Europese lidstaten van de NAVO hebben op de laatste NAVO-conferentie in Lissabon de Amerikaanse *exit*-strategie voor Afghanistan omarmd. Dat plan houdt in dat de grootschalige NAVO-oorlog tot 2014 wordt voortgezet; daarna moeten de Afghaanse strijdkrachten met steun van de NAVO doorvechten. Dat betekent dat wordt aangestuurd op een eindeloze en bloedige burgeroorlog. De NAVO-landen gaan die oorlog betalen, want Afghanistan kan onmogelijk zelf een strijdmacht van 400.000 man financieren.

Dit lijkt een onverstandig, onmenselijk, zinloos en gevaarlijk plan, en wel omdat:

- 1 iedereen het erover eens is dat de taliban niet verslagen zal worden;
- 2 de taliban geen bedreiging vormt voor de NAVO-landen, en Al Qaeda Afghanistan niet nodig heeft;
- 3 de westerse oorlog in Afghanistan en in het grensgebied van Pakistan in de meest explosieve regio van de wereld een belangrijke voedingsbron vormt voor het islamitisch extremisme;
- 4 deze oorlog in Pakistan zelfs tot een nucleaire ramp kan leiden; en
- 5 de \$ 500 miljoen die de oorlog dagelijks kost, aan veel armoede in de regio een eind zou kunnen maken.

Er is maar één uitweg, en dat is nu werken aan onderhandelingen zonder voorwaarden vooraf. Dat is de wens van 83% van de Afghaanse bevolking,⁷ alsmede van de regering-Karzai. Het wordt ongetwijfeld een langdurig proces, maar mogelijk zou begonnen kunnen worden met afspraken over het beperken van het geweld.⁸

Daarnaast moet nu worden gestart met terugtrekking van de buitenlandse troepen. Dat vraagt de meerderheid van de Afghaanse bevolking van ons. Het plan van president Obama was in de zomer van 2011 met die terugtrekking te beginnen, maar dat plan werd door de Amerikaanse militaire top geblokkeerd. De Europese NAVO-landen moeten doorgaan met het uitvoeren van Obama's plan. De Nederlandse terugtrekking uit Uruzgan leek een aanmoediging voor andere landen dit voorbeeld te volgen. Maar door de inzet van GroenLinks loopt Nederland met zijn 550 militairen helaas weer in de pas met de *exit*-strategie van de Amerikaanse militairen.

Sietse Bosgra was jarenlang actief betrokken bij de ondersteuning van de anti-apartheidsstrijd in Zuid-Afrika.

Noten

- 1 *Foreign Affairs*, januari-februari 2011.
- 2 BBC News Middle East, 15 oktober 2010.
- 3 Press release ICOS, 10 september 2009.
- 4 MilitaryTimes.com Forums, 22 juli 2010.
- 5 Council on Foreign Relations, 'The Taliban in Afghanistan', 3 augustus 2009.
- 6 'NATO in Afghanistan, a test of the Transatlantic alliance', Congressional Research Service, 3 december 2009.
- 7 CBS News, 9 november 2010.
- 8 Voor een kritische analyse: *The New Yorker*, 28 februari 2011.